

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ MONITORINGINI O'TKAZISHNING TARTIBI VA UNING AFZALLIK JIHLTLARI

Abdulaziz Usmonov Zokirjon o'gli
Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoiy odil sudlov fakulteti talabasi
mister_usmonovv@icloud.com
(+998)-91-783-66-60
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11466652>

Annotasiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda soliq monitoringi jarayoni va amaliy jihatlari haqida to'liq ma'lumot berilgan. Maqola soliq monitoringi tushunchasi va uning soliq qoidalariga rioya etilishini ta'minlashdagi ahamiyatini kiritishdan boshlanadi. Unda soliq monitoringining soliq to'lashdan bo'yin tovlashni aniqlash va oldini olish, soliq to'lovchilarning muvofiqligini yaxshilash va adolatli va shaffof soliq tizimini shakllantirishdagi ro'li ta'kidlangan. O'zbekistonda soliq monitoringini o'tkazish bilan bog'liq bosqichma-bosqich tartibni bayon qiladi. Maqolada har bir bosqichning o'ziga xos xususiyatlari, Qonunchilik bazasi, hujjatlar talablari, soliq to'lovchilar va soliq organlarining huquq va majburiyatlari muhokama qilinadi. Bundan tashqari, maqolada soliq monitoringi jarayonida soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasidagi hamkorlik va aloqa muhimligi ta'kidlangan. Bu aniq va o'z vaqtida ma'lumot berish, yozuvlarni yuritish va monitoring jarayonida aniqlangan har qanday muammolarni hal qilish muhimligini ta'kidlaydi. Umuman olganda, maqola soliq to'lovchilar, soliq mutaxassislari va siyosatchilar uchun O'zbekistondagi soliq monitoringi tizimini yaxshiroq tushunishga intilayotgan qimmatli manbani taqdim etadi. U jalb qilingan protseduralar haqida to'liq ma'lumot beradi, to'plangan amaliy tajribalarni ta'kidlaydi va mamlakatda soliqqa rioya qilish va shaffoflikni oshirish bo'yicha qilingan sa'y-harakatlar haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: Soliq; Soliq qonunlari; soliq muvofiqligi; soliq monitoringi; soliq to'lashdan bo'yin tovlash; daromad yig'ish; soliq ma'muriyati.

Kirish: Soliq monitoringi tushunchasi soliq organlari tomonidan soliq to'lovchilarning soliq qoidalariga muvofiqligini nazorat qilish va baholash uchun olib boriladigan tizimli jarayonni anglatadi. Bu soliq to'lashdan bo'yin tovlash yoki rioya qilmaslik holatlarini aniqlash uchun muntazam tekshiruvlar va ma'lumotlarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Soliq monitoringi bir necha sabablarga ko'ra soliq qoidalariga rioya etilishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Birinchidan, bu soliq to'lovchilarni firibgarlik bilan shug'ullanishdan yoki soliq majburiyatlaridan qasddan voz kechishdan qaytarishga yordam beradi. Muntazam monitoring o'tkazish orqali soliq organlari hisobdorlik tuyg'usini yaratadilar va soliq to'lovchilarni soliq majburiyatlarini kamaytirish uchun noqonuniy choralar ko'rishdan qaytaradilar. Ikkinchidan, soliq monitoringi soliq tizimining umumiy adolatliligi va shaffofligiga yordam beradi. Soliq organlari soliq to'lashdan bo'yin tovlash yoki unga rioya qilmaslik holatlarini aniqlash va hal qilish orqali barcha soliq to'lovchilarga teng munosabatda bo'lishlarini va har kim qonun hujjatlariga muvofiq soliq majburiyatlarini bajarishini ta'minlaydi. Bu aholining soliq tizimiga bo'lgan ishonchini oshiradi va barcha soliq to'lovchilar uchun yaxshi o'yin maydonini yaratadi.

Bundan tashqari, soliq monitoringi daromadlarni yig'ish maqsadida juda muhimdir. Soliq to'lovchilarning muvofiqligini diqqat bilan kuzatib borish orqali soliq organlari potensial daromad oqishini aniqlashlari va to'lanmagan soliqlarni undirish uchun tegishli choralarni ko'rishlari mumkin. Bu davlat daromadlarini himoya qilishga yordam beradi va davlat xizmatlari va rivojlanish tashabbuslari uchun zarur mablag'lar mavjudligini ta'minlaydi. Umuman olganda, soliq monitoringi soliqqa rioya qilishni ta'minlash, adolatni ta'minlash va davlat daromadlarini himoya qilishda juda muhimdir. Bu soliq to'lashdan bo'yin tovlashning oldini olish chorasini bo'lib xizmat qiladi, soliq tizimining yaxlitligini mustahkamlaydi va mamlakatning umumiy iqtisodiy barqarorligi va o'sishiga yordam beradi.

Asosiy qism: Endi bevosita soliq monitoringi o'tkazish tartibiga to'xtalib o'tsam, soliq monitoringi soliq to'lovchiga nisbatan ixtiyoriy bo'lib, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Toshkent shahar va viloyatlar soliq boshqarmalari tomonidan, yirik soliq to'lovchilarga nisbatan esa — Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo soliq inspeksiyasi tomonidan o'tkaziladi.

1. Soliq to'lovchi xisobda turgan joydagi soliq organiga yozma shaklda (pochta orqali) yoki soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda belgilangan tartibda ariza taqdim etadi.

2. Sud organi arizani va unga birlashtirilgan hujjatlarni tegishlilik bo'yicha yuqori turuvchi Qoraqalpog'iston Respublikasi, Toshkent shahar va viloyatlar soliq boshqarmalariga, yirik soliq to'lovchilar bo'yicha esa — Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo soliq inspeksiyasiga (YSTBHSI) ko'rib chiqish uchun yuboradi.

3. Soliq boshqarmasi YSTBHSI - ariza va unga ilova qilingan hujjatlarni (axborotni) ko'rib chiqadi hamda soliq monitoringini o'tkazish yoki uni o'tkazishni rad etish to'g'risida qaror qabul qiladi. Qabul qilingan qarorni ariza beruvchiga yozma ravishda yoki soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda yuboradi.

4. Soliq boshqarmasi YSTBHSI - Soliq monitoringini o'tkazish jarayonida:

a) real vaqt rejimida soliq to'lovchining operatsiyalari va hujjatlarini masofadan turib kuzatib boradi;

b) soliqlar va yig'imlar bo'yicha hisob-kitoblarning sintetik va analitik hisobini yuritish tartibini tahlil qiladi;

c) har bir operatsiyaning hujjatli tasdig'ini tekshiradi;

d) soliq bazasi soliq to'g'risidagi qonunchilik hujjatlari normalariga muvofiq to'g'ri shakllantirilishini nazorat qiladi;

e) soliq majburiyatlarining buxgalteriya hisobi va soliq hisobotida o'z vaqtida, to'liq va to'g'ri aks ettirilganligini, shuningdek, ularning bajarilishini nazorat qiladi;

f) soliq imtiyozlaridan foydalanishning asoslanganligini nazorat qiladi.

5. Soliq boshqarmasi YSTBHSI - Soliq monitoringini o'tkazish davrida yoki monitoring natijasi bo'yicha taqdim etilgan hujjatlardagi ma'lumotlar o'rtasida tafovutlar yoxud soliq to'lovchi tomonidan taqdim etilgan va soliq organida mavjud bo'lgan ma'lumotlar o'rtasida nomuvofiqliklar aniqlangan taqdirda, soliq to'lovchiga ushbu holatlarga tushuntirishlar berish yoki tegishli tuzatishlar kiritish talabi bilan yozma shaklda yoki soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda talabnoma yuboradi.

6. Soliq to'lovchi Soliq organining talabnomasiga binoan:

a) Yozma yoki shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda tushuntirishlar taqdim etadi.

b) Hujjatlarga tegishli tuzatishlar kiritadi.

7. Soliq to'lovchi- Soliq boshqarmasi yoki YSTBHSIga soliq monitoringi davrida yoki monitoring natijasi bo'yicha soliq va yig'implarning to'g'ri hisoblab chiqilganligiga oid masalalar yuzasidan asoslantirilgan fikrini olish uchun so'rovnoma yuboradi.

Soliq organi- soliq to'lovchining so'roviga binoan soliq organining asoslantirilgan fikrini tuzadi va yozma ravishda yoki soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda yuboradi.

8. Soliq to'lovchi - soliq boshqarmasi, YSTBHSIning asoslantirilgan fikriga roziligi to'g'risida hamda ushbu asoslantirilgan fikr bajarilganligini tasdiqlovchi hujjatlarni ilova qilgan holda yozma yoki soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda xabardor qiladi. Soliq organining asoslantirilgan fikriga rozi bo'lmagan taqdirda, soliq organiga o'z e'tirozlarini yozma yoki soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda taqdim etadi.

9. Soliq boshqarmasi YSTBHSI -Soliq to'lovchining e'tirozlarini o'zida mavjud bo'lgan barcha materiallar bilan birga O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasiga o'zaro kelishuv tartib-taomili tashabbusi bilan chiqish uchun yuboradi.

10. Soliq qo'mitasi- Soliq monitoringini o'tkazgan Soliq boshqarmasi yoki YSTBHSI tomonidan taqdim etilgan e'tirozlar va boshqa materiallar asosida o'zaro kelishuv tartib-taomilini o'tkazadi. Asoslantirilgan fikr o'zgartirilganligi yoki o'zgarishsiz qoldirilganligi to'g'risidagi bildirishnomani ariza beruvchiga yuboradi.

11. Soliq to'lovchi- asoslantirilgan fikrni o'zgartirish yoki uni o'zgarishsiz qoldirish to'g'risidagi bildirishnomaga rozi ekanligi (rozi emasligi) haqida mazkur asoslantirilgan fikr bajarilganligini tasdiqlovchi hujjatlarni (mavjud bo'lgan taqdirda) ilova qilgan holda Soliq boshqarmasi yoki YSTBHSIning xabardor qiladi.

Yuqorida keltirib o'tilgan ma'lumotlar soliq monitoringini o'tkazishning tartibi va bosqichlari keltirib o'tildi. Soliq monitoringi bosqichlarini o'tkazishdan maqsad soliq qonunlari va qoidalariga rioya etilishini ta'minlashdir. Soliq monitoringi soliq organlariga soliq to'lovchilar tomonidan taqdim etilgan soliq deklaratsiyalari va moliyaviy ma'lumotlarning to'g'riligi va to'liqligini tekshirishga imkon beradigan turli tadbirlar va jarayonlarni o'z ichiga oladi. Umuman olganda, soliq monitoringi bosqichlarini o'tkazish soliq tizimining yaxlitligini saqlash, soliq tushumlarini maksimal darajada oshirish va soliq to'lovchilarning qonuniy majburiyatlarini bajarishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

Davlat soliq monitoringini o'tkazish soliq qonunlarini samarali boshqarish va ijro etishga yordam beradigan bir qator imtiyozlarni beradi. Davlat soliq monitoringining ba'zi asosiy afzalliklari: Davlat soliq monitoringini o'tkazish soliq qonunlarini samarali boshqarish va ijro etishga yordam beradigan bir qator imtiyozlarni beradi. Davlat soliq monitoringining ba'zi asosiy afzalliklari:

1. Davlat soliq monitoringi nomuvofiqlikni aniqlashga yordam beradi va soliq to'lovchilarning soliq majburiyatlarini bajarishini ta'minlaydi. Xabar qilinmagan daromadlarni aniqlash, soliq to'lashdan bo'yin tovlash sxemalarini ochish va nomuvofiqlik muammolarini hal qilish orqali soliq organlari daromadlarni maksimal darajada to'plashlari mumkin. Olingan qo'shimcha soliq tushumlari muhim davlat xizmatlari, infratuzilmani rivojlantirish, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa davlat tashabbuslarini moliyalashtirish uchun ishlatilishi mumkin.

2. Soliq monitoringi soliq organlariga o'z resurslarini samarali va samarali taqsimlashga yordam beradi. Xatarlarni baholash texnikasi va ma'lumotlar tahlilidan foydalangan holda,

soliq organlari yuqori xavfli hududlarni aniqlashlari va shunga muvofiq ularning harakatlariga ustuvor ahamiyat berishlari mumkin. Bu cheklangan resurslarning bajarilmaslik ehtimoli yuqori bo'lgan holatlarga yo'naltirilishini ta'minlaydi, tekshiruvlar, tergovlar va ijro etuvchi harakatlarning ta'sirini maksimal darajada oshiradi.

3. Soliq monitoringi soliq ma'muriyati jarayonlarining samaradorligi to'g'risida qimmatli tushunchalarni beradi. Monitoring natijalarini tahlil qilish orqali soliq organlari takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlashlari, protseduralarni soddalashtirishlari va yaxshi amaliyotlarni amalga oshirishlari mumkin. Bu soliq ma'muriyatida samaradorlik, aniqlik va shaffoflikni oshirishga olib keladi, bu ham soliq organlariga, ham soliq to'lovchilarga foyda keltiradi.

4. Soliq monitoringi yuridik va jismoniy shaxslar uchun teng darajadagi o'yin maydonini yaratishga yordam beradi. Soliq to'lashdan bo'yin tovlashni aniqlash va hal qilish orqali mos kelmaydigan soliq to'lovchilar halol soliq to'lovchilarga nisbatan adolatsiz ustunlikka erishishlariga yo'l qo'yilmaydi. Bu adolatli raqobatni rag'batlantiradi va yuridik va jismoniy shaxslarning soliq tizimida teng sharoitlarda raqobatlashishini ta'minlaydi.

Davlat soliq monitoringini o'tkazish daromadlarni ko'paytirish, adolatlilik, soliq to'lashdan bo'yin tovlash, resurslarni optimallashtirish, soliq ma'muriyatini yaxshilash, jamoatchilik ishonchini oshirish va teng o'yin maydoniga olib keladi. Ushbu imtiyozlar davlat soliq tizimining umumiy samaradorligi va yaxlitligiga yordam beradi. Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda soliq monitoringini o'tkazish tartibi ma'lumotlarni to'plash, xavflarni baholash, ishlarni tanlash, tekshirish va ijro etish choralari o'z ichiga oladi. Foydali tomonlari orqali soliq monitoringi daromadlarni ko'paytirish, adolatlilik, soliq to'lashdan bo'yin tovlash, resurslarni optimallashtirish, soliq ma'muriyatini yaxshilash va jamoatchilik ishonchini oshirishga olib keladi. O'zbekiston soliq qonunchiligiga rioya etilishini ta'minlash orqali o'zining fiskal poydevorini mustahkamlab, o'z fuqarolari manfaati va iqtisodiy o'sish uchun adolatli va shaffof soliq tizimini rivojlantirishga ko'maklashishi mumkin.

References:

1. Soliq huquqi [Text]: o 'q u v q o 'llanm a/ R.T. Berdiyarov, Z.N. Q urbonov; m as'ul muharrir: Sh.N. R o'zinazarov; taqrizchilar: Sh. B ilolxo'jayeva [va boshq.]. - T.: YURIST-MEDIA MARKAZI, 2010. 320 b
2. <https://lex.uz/docs/-4674902>
3. <https://www.norma.uz/oz/>
4. <https://lex.uz/ru/docs/-5115911>